

לקחי מלחמת עזה

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 2,059, 31 במאי 2021

תקציר: הישגי צה"ל בהגנה מול חמאס במלחמה האחרונה היו פורצי דרך, אך עם כל עליונותו המבצעית של הצבא הוא יתקשה להגן על ישראל בגבולות 1967, לא כל שכן במקרה של עימות רב-זירתי.

בשבועיים האחרונים חוותה ישראל ביטוי ראשוני לאסטרטגיית קאסם סולימאני: הקפתה בטבעת אש מכל הזירות, גם בזירת הפנים. לזירת עזה, המתפרצת מדי פעם למלחמה, ניתנה הפעם מסגרת חדשה. במוקדה הוצבו אל-אקצא וירושלים, מה שהצית את פרעות ערביי ישראל.

בנאומו לאחר המלחמה אמר מנהיג חמאס איסמעיל הנייה: "המערכה פתחה דלת לאופקים חדשים". למזלה של ישראל, האופקים החדשים עדיין לא מומשו במלוא האיום הטמון בהם. עם הפסקת האש, ראוי להעריך את משמעותם לעתיד.

מה הפתיע? מבחינת מוכנותו המבצעית היה צה"ל מוכן לפרוץ המלחמה. עם זאת, גורמי המודיעין בצה"ל מודים שהייתה מידה של הפתעה בחתירתו של חמאס להתפרצות הסבב הזה. מה שהפתיע טמון במסגרת החדשה ובתכלית החדשה אותה הציב חמאס למערכה, בהכוונתה לירושלים.

בשדות הקרב של המאה הקודמת, בהם מלחמת ששת הימים ויום הכיפורים, פתיחה במלחמה חייבה היערכות מקדימה המלווה בהכרח בסימנים מעידים להתרעה. כאשר נשיא מצרים נאצר החליט במאי 1967 להכניס את כוחותיו לסיני, התנועה למרחבי סיני ותהליך פריסת הכוחות נתנו לישראל זמן התרעה. הסימנים המעידים על צעדי התכוננות למלחמה היו גלויים גם בתקופה שקדמה לפרוץ מלחמת יום הכיפורים, שלמרבה הצער אגף המודיעין של צה"ל בחר להתעלם מהם. מאז התבססה הערכת המודיעין על מעקב שיטתי וצמוד של סימנים מעידים. כאן טמון השינוי המהותי המחולל את פוטנציאל ההפתעה של חמאס, ועוד יותר מכך של חיזבאללה.

בניגוד לארגונים הצבאיים המסורתיים נערכים חמאס וחיזבאללה בהיגיון שמצמצם את זמן ההכנות לפעולה. מרבית הרקטות והטילים פרוסים בנקודות השיגור כבר בשגרה. כך גם לגבי חלק ניכר מהכוחות המבוססים על בני המקום. גודד סג'עייה או ג'בלייה, לדוגמה, מבוססים על בני השכונה, משורות הלוחמים ועד המג"ד. באורח זה, המעבר משגרה לחירום מהיר ביותר ומותיר לגורמי המודיעין בצה"ל זמן התרעה קצר. המשמעות היא שכבר במצבי שגרה פרוסים מרכיבים משמעותיים של מערך הלחימה במוכנות מתמדת לפעולה. הזמן הנדרש לפעולת אויבים אלה, מרגע החלטת ההנהגה ועד לפעולה, מאפשר

פתיחה במהלומת אש בהפתעה. שינוי זה קורא תיגר על הנחות היסוד של תפיסת הביטחון של בן-גוריון שהתלות בהתרעה הייתה בה אבן יסוד.

קיצור מרחב זמן ההתרעה מחייב את ישראל לשינוי הולם של עקרונות תפיסת הביטחון. ואכן, הרמטכ"ל אביב כוכבי, במתווה החדש שגיבש לתפיסת הפעולה של צה"ל ערך שינויים גם בגישה המסורתית למאמצי ההגנה. כבר בתקופת הרמטכ"ל הקודם, איזנקוט, הושקעו משאבים בשכלול ההגנה, בהם קיר הבטון בעומק הקרקע סביב רצועת עזה. הישגי צה"ל בהגנה מול חמאס בסבב האחרון היו פורצי דרך, והם רחוקים מלהיות מובנים מאליהם. ראוי לציין את הישגיו של חיל הים בדיכוי וחסימת כל יוזמה התקפית של הכוח הימי של חמאס, הישגי חיל האוויר בהפלת מל"טים ששיגר חמאס - בהם גם מל"ט נפץ ששוגר אל אסדת הגז תמר - והישג ההגנה בגבול הרצועה שמנע חדירת כוחות קומנדו של חמאס. גם למאמצי סיכול ירי הרקטות ולפעולת סוללות כיפת ברזל ראוי להכיר הערכה, והם מצטרפים למכלול ההישגים של מאמצי ההגנה.

במישור הרחב יותר מחייב האיום שהציב חמאס, עם עוצמת האש הרקטית בה הותקפו ערי ישראל, אזעקת התרעה לגבי אפשרות נסיגה ישראלית ביהודה ושומרון. מדינה פלסטינית בגבולות 1967 לא תהיה מפורזת ותוכל להתפתח לאיום גדול פי כמה מרצועת עזה. היקף הייצור העצמי של אמצעי לחימה שפוחת בעזה על-ידי חמאס והג'יהאד האסלאמי מלמד על מופרכות אשליית הפירוז. רוב הייצור העצמי מומש באמצעות מכונות ייצור וחומרי גלם אזרחיים. אין דרך לפרז מדינה ממכונות חריטה ממוחשבות, מצינורות ברזל ופוספטים. העובדה שבערים הפלסטיניות ומחנות הפליטים ביו"ש אין, לפי שעה, ייצור רקטות, נובעת כולה מיכולות הניטור והסיכול המתאפשרות מפריסת צה"ל וההתיישבות בעומק יו"ש.

הצלחת פיקוד המרכז בסבב זה בריסון פעילות הטרור והאלימות העממית במרחבו מעידה על צדקתה הטקטית והמערכתית של דרישת ישראל להמשך נוכחותה במרחב. בחינת המשאבים והמאמצים הנדרשים לביטחון רצועת החוף הישראלית, בהסתמך על פעילות צה"ל ביו"ש ותמיכת ההתיישבות הישראלית במרחב זה, בהשוואה למה שנדרשת מערכת הביטחון להשקיע ברצועת עזה, מלמדת עד כמה המצב הקיים ביו"ש יעיל יותר בהישגו, חסכוני ונכון יותר.

המטיפים להיפרדות נוספת, תוך עקירת ישובים והתכנסות לקו גדר ההפרדה, מבססים את עמדתם על שתי הנחות יסוד :

- הנסיגה לקווי 1967 בתיקונים קלים תביא לסיום "הכיבוש" ותעניק לישראל לגיטימציה ותמיכה בינלאומיות לפעולה צבאית נוכח התערעורת המצב הביטחוני ממרחבי המדינה הפלסטינית.

- צה"ל בעליונותו המתמדת יוכל לסלק כל איום ביטחוני בזמן קצר ובמחיר סביר.

היקף האיום שהוצב לישראל מרצועת עזה, כמו גם דעת הקהל העוינת לישראל במדינות המערב (הרי לאחר ההתנתקות החד-צדדית מעזה ב-2005 הובטח שהקהילייה הבינלאומית תגבה כל תגובה צבאית ישראלית למתקפות טרור מהרצועה), מטילים ספק גדול בתקפות הנחות אלה.

גם תמיכת הנשיא ביידן בזכות ישראל להגן על עצמה לא הייתה מובנת מאליה ויש לשער שלגיבוי שקיבל רה"מ נתניהו לעשרת ימי הלחימה יהיה מחיר. הממשל האמריקני המחויב לקידום פתרון שתי המדינות הבין היטב שאי-תמיכה בישראל בעת שהיא נמצאת תחת מתקפת טרור מרצועת עזה יקשה על תביעה עתידית להסכמתה לנסיגה מיו"ש .

אלא שהתבוננות באירועי השבועיים האחרונים בניחות מגבלות כוחו של צה"ל נוכח התגברות הפוטנציאל למלחמה רב-זירתית, כולל זירת הפנים, מלמדת דווקא על הסיכון הקיומי הטמון בנסיגות נוספות. עם כל עליונותו המבצעית של צה"ל, בוודאי אם יידרש בזמנית גם ללחימה בזירה הצפונית, לא יוכל להגן על רצועת החוף הצרה מגבול נתניה-כפר סבא.

המאמר התפרסם בישראל היום ב-28.5.2021.

* אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.